

Komentář ČR k evropskému dokumentu "Unie inovací"

1. Jedná se o stěžejní dokument EK, který tato již nějakou dobu diseminuje po celé EU. Má podobný obsah jako tzv. Lisabonská strategie přijatá před 10 lety, která zcela ztroskotala. Již tato skutečnost nepředstavuje pro posuzování stávajícího dokumentu nejpříznivější východisko.
2. V dokumentu se o neúspěchu Lisabonské strategie cudně mlčí, ale právně se vyjmenovávají problémy, které EU ohrožují v oblasti inovací. Narozdíl od situace před deseti lety, kdy se tzv. „emerging economies“ (Čína, Indie, Brazílie aj.) považovaly za hrozbu z hlediska levné pracovní síly, nyní se již staly i inovativními ekonomikami, které stále více dohánějí Evropu i v oblasti inovací. Pro EU se tím dále snížil manévrovací prostor pro zachování jejího sociálního a kulturního modelu.
3. Správně detegovaný problém chce EK řešit vytvořením „Unie inovací 2020“. Centrální ideou tohoto konceptu je (citace) „přijetí mnohem strategičtějšího přístupu k inovacím, který považuje inovace za zastřešující politický cíl, který počítá se střednědobým a dlouhodobým hlediskem, kde jsou všechny politické nástroje, opatření a způsoby financování uzpůsobeny pro podporu inovací, kde jsou politiky EU a vnitrostátní/regionální politiky vzájemně sladěny a vzájemně se posilují a v neposlední řadě kde je na nejvyšší politické úrovni stanoven strategický program, pravidelně se monitoruje pokrok a řeší se případná zpoždění“ – čili soubor administrativních opatření na úrovni EU i jednotlivých států.
4. Oproti minulému období nicméně étos materiálu zaznamenává určitý posun, a to v následujících směrech:
 - inovace se vnímají mnohem šířeji než dříve, ne pouze již jako technologické inovace, nýbrž i jako inovace obchodního modelu, designu atd., velký důraz je kladen i na „sociální inovace“,
 - důsledně se vychází z „trojúhelníkového“ modelu „vzdělávání-výzkum-inovace“,
 - silně se vnímá problém administrativní zátěže, nekoordinovanosti a roztržitosti, které výrazně snižují efektivitu podpory inovací v EU.
5. Konkrétní kroky, které se v dokumentu uvádějí jako nezbytné pro dosažení zamýšlených cílů, představují soubor velmi ambiciózních záměrů. Zahrnují opatření zaměřená zejména na:
 - zvýšení investic do vědy, výzkumu a vzdělávání,
 - zvýšení efektivity systémů vzdělávání, vědy a výzkumu a odstranění jejich roztržitosti,
 - modernizaci vzdělávacích systémů na všech úrovních a jejich propojení v celé EU,
 - dokončení rámce ERA a odstranění překážek pro mobilitu nejen pro vědce a inovátory, ale i pro inovativní myšlenky,
 - zjednodušení přístupu k financování inovací na úrovni národní i EU,
 - větší propojení vědy a výzkumu s komerční sférou,
 - odstranění překážek pro podnikatele, zejména malé a střední podniky, které brání zavádění inovací na trh jak na úrovni národních států, tak i na úrovni EU, a některé další aspekty.

6. Jediné významné číslo uvedené v textu je zvýšení výdajů na vědu a výzkum v rozpočtech členských států na 3 %. Tento cíl byl již obsažen v Lisabonské strategii a žádná z členských zemí jej nesplnila.
7. V materiálu jsou uvedeny konkrétní úkoly pro EK, ze kterých pak patrně vyplynou i úkoly pro jednotlivé členské státy. Plnění všech úkolů je směřováno do období 2011-2014 tak, aby nová filosofie mohla být již promítnuta do finančního plánu na období od roku 2014 dále.
8. Zaujmout souhrnné stanovisko k tomuto materiálu je obtížné. Zvážíme-li kontext stávající politicko-sociální situace (ekonomická krize, hrozba suverénních bankrotů a vznikající tlak na EURO, neefektivita rozhodovacích procesů na evropské úrovni, tlak nových ekonomik a neochota společností evropských států adaptovat se na nové podmínky apod.), je pochopitelně otázkou, zda EU má vůbec síly tento ambiciózní projekt naplnit. Další otázkou je – po zkušenosti s naprostým ztroskotáním Lisabonské strategie –, zda struktura rozhodovacích procesů v EU disponuje dostatečnými nástroji a přístupy, které jsou pro realizaci tohoto projektu potřebné. Obávám se, že existuje nemalé riziko, že projekt Unie inovací 2020 skončí jako další byrokratický projekt, který bude realizován, financován, vykázan a medializován, ale jehož faktické cíle nebudou naplněny.
9. Jako jeden příklad za všechny uveďme Evropský komunitární patent. O jeho potřebnosti, ba nezbytnosti nikdo nepochybuje a o jeho zavedení se jedná již přes 20 let. Právě před několika týdny ztroskotala další jednání v tomto směru. Zavedení Evropského komunitárního patentu se uvádí jako jeden z cílů projektu Unie inovací 2020 s tím, že první patenty by měly být uděleny v roce 2014, tedy, že mechanismus pro jejich udělení by měl být vytvořen v letech 2011-2013. Co vede autory projektu k přesvědčení, že se konečně v příštích třech letech podaří to, co se nepodařilo v minulých dvaceti letech, není jasné.
10. Na druhé straně je nutno konstatovat, že navrhovaná opatření a kroky plánované pro jejich dosažení směřují vesměs správným směrem. Lze považovat za jisté, že EK se o jejich realizaci pokusí. Lze také očekávat, že jak v průběhu jejich přípravy (2011-2013), tak i v průběhu jejich implementace (2014 a dál) bude na ně EK alokovat (stejně jako v minulém období) nemalé finanční prostředky, v tomto směru bude tlačit i na členské státy.
11. Základní otázkou pro realizaci iniciativy Unie inovací 2020 je, zda rozpočet EU vůbec umožní její financování v potřebném rozsahu. V nedávné době jsme byli svědky významných iniciativ na omezení rozpočtu EU, což by mohlo realizaci iniciativy Unie inovací 2020 (stejně jako dalších šesti iniciativ, které EU navrhuje) značně problematizovat. Tento problém však není v posuzovaném dokumentu zmiňován a zaujetí stanoviska k němu je spíše rolí Vlády ČR.
12. Realizace navrhovaných opatření je vesměs v zájmu českých vysokých škol, někdy samozřejmě záleží na konkrétní formě navrhovaných opatření. Doporučuji proto k tomuto dokumentu zaujmout v zásadě konstruktivní, leč zdrženlivě vyvážené stanovisko.
13. Při posuzování konkrétních navrhovaných opatření z hlediska vysokých škol a UK jsme se pokusili je klasifikovat do dvou skupin:
 - 1) opatření, která je možno bezvýhradně podporovat,
 - 2) opatření, která jsou v zásadě pozitivní, ale záleží na jejich konkrétní realizaci.

Ad 1)

Mezi opatření, která je možno bezvýhradně podporovat, patří nepochybně

- zvýšení výdajů na vědu a výzkum,
- zjednodušení přístupu k financování z fondů EU a zjednodušení jejich administrativy,
- podpora rozvoje ERA a mobility vědců a myšlenek.

Ad 2)

Mezi opatření, která lze považovat za v zásadě pozitivní, ale s výhradou problematičnosti jejich konkrétní realizace, patří

- zavedení nezávislého vícedimenzionálního mezinárodního systému hodnocení za účelem srovnávání výsledků univerzit,
- větší propojení vědy a výzkumu s komerční sférou,
- zvýšení efektivity systémů vzdělávání.

S ohledem na požadavky zadání navrhuji tuto formulaci možných výhrad k opatřením ad 2):

- Zavedení nezávislého vícedimenzionálního mezinárodního systému hodnocení za účelem srovnávání výsledků univerzit může být, pokud bude správně používán, užitečný nástroj usnadňující jak vedení univerzit, tak i státním a EU orgánům porovnávat výsledky jednotlivých univerzit i jejich trendy. Na druhé straně je nutno si uvědomit, že variabilita univerzit v EU je obrovská a že každý měřicí nástroj je svým způsobem omezený. Je jistě nutno ocenit deklaraci „vícedimenzionalita“ hodnoticího systému narozdíl od dřívějších snah hodnotit „pořadím v tabulce“, přesto je však nutno varovat před absolutizací výsledků takových hodnoticích systémů.
- Větší propojení vědy a výzkumu s komerční sférou je jistě žádoucí a je nutno je i nadále podporovat, pokud opatření přijatá k této podpoře budou směřovat zejména ke strategickému partnerství mezi komerčními subjekty a akademickými pracovišti. Je nutno odmítnout opatření tlačící akademická pracoviště k „deklaratorní komercializaci“ bez faktických výsledků (příkladem budiž patentování výsledků výzkumu a vývoje bez jakékoliv naděje na komerční uplatnění nebo formální spolupráce komerčních a akademických subjektů s cílem získání grantu, avšak bez skutečného dlouhodobého výstupu; tyto případy je samozřejmě nutno odlišovat od situace, kdy dlouhodobý smysluplný záměr existuje, ale v důsledku podnikatelského rizika se jej nepodaří naplnit).
- Zvýšení efektivity systému vzdělávání je nepochybně snahou a cílem všech vzdělávacích institucí v ČR. Otázkou ovšem je, jak se „efektivita vzdělávání“ i její zvýšení bude měřit a jaké závěry budou z výsledků takových měření činěny.

Za vhodný nástroj pro kompenzaci možných rizik uvedených výše považuji neustálou a intenzivní komunikaci příslušných orgánů Vlády ČR a Parlamentu ČR s akademickými institucemi a orgány, které je reprezentují.

V Praze dne 12. ledna 2011

Za Českou konferenci rektorů (ČKR)

Prof. RNDr. Václav Hampl, DrSc.
rektor Univerzity Karlovy v Praze
místopředseda ČKR pro oblast tvůrčích činností